

LUND UNIVERSITY

Fotboll i Finland på Svenska

Berättelser från början av 1900-talet

Herd, Katarzyna

Published in:

Idrott, historia och samhälle

2021

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Herd, K. (2021). Fotboll i Finland på Svenska: Berättelser från början av 1900-talet. *Idrott, historia och samhälle*, 2021, 101-121.

Total number of authors:

1

Creative Commons License:

Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Fotboll i Finland på svenska – berättelser från början av 1900-talet

Av Katarzyna Herd

Abstract

This article presents how printed media introduced, referred to and used football at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century in Finland. The sources focus on popular press in Swedish that have existed in Finland since the 1820s. The presence of a strong Swedish-speaking minority, access to Scandinavian cultural influences and historical connections to Sweden made it possible for new sport ideas to travel to Finland. As presented in the text, early football material includes anecdotes about female football teams, local patriotism and emotional engagement. A new and exciting game from England was popularized by the press, and used to highlight different societal issues. Early football in Finland was an exciting mix of social positions and engagements.

Inledning

Roland Barthes skriver i sin bok *What is sport?*: “What is then that men put into sport? Themselves, their human universe. Sport is made in order to speak the human contract”.¹ I den här artikeln kommer jag att skildra hur man skrev om och hur man berättade om fotboll i Finland under fotbollens etableringsperiod. Syftet är att visa vilken sorts betydelse och funktion fotbollen tillskrevs under etablerandet av sporten i Svenskfinland. Tidsspannet som behandlas är mellan 1880-talet och 1930-talet. Artikeln är en del av ett större projekt² som behandlar idrott, språk och historia. Fotboll och idrott i allmänhet uttrycker värden och känslor i samhället.³ Materialet är svenskspråkiga berättelser från finlandssvenska tidningar. Det finns en del skrivet om finsk idrott och finlandssvensk idrott⁴, men ingen studie om tidiga berättelser om fotboll från den allmänna pressen. Mitt fokus riktas mot *användningen* av en då ganska ny

¹ Roland Barthes *What is sport?* (New Haven & London 2007) s. 65.

² Det är ett postdoc projekt (2020) om svenskspråkiga klubbar i Finland finansierat av Svenska Litteratursällskapet i Finland.

³ Tara Brabazon *Playing on the Periphery. Sport, Identity and Memory* (London & New York, 2006); Henrik Meinander “Prologue: Nordic History, Society and Sport”, i: Henrik Meinander & J.A. Mangan (red.) *The Nordic World. Sport in Society*. (London, Portland, 1998); Hellspong (2013).

⁴ Se till exempel Lautela, Yrjö et al. *Rakas jalkapallo* (Helsingfors, 2007); Stjeskal, Maximilian. *Folklig idrott* (Åbo, 1954); *75 år för Finlands Idrott. Idrottsföreningen Kamraterna r.f. Helsingfors* (Helsingfors, 1972).

idrott – fotboll. Med andra ord, genom att analysera berättelser i media, bidrar artikeln med en presentation av *hur* en ny idrott kom att etableras. Genom att göra detta ämnar jag visa hur fotbollen blev tillskriven mening och användes inom olika samhällskontexter i Svenskfinland under tidsperioden.

Materialet kommer att behandlas genom en kombination av olika teoribildningar om identitet och affekt hämtade från etnologin. Specifikt kommer jag att använda "coping-strategies", intersektionell analys och teorier kring affektiva praktiker. Genom att analysera materialet utifrån dessa begrepp blir det möjligt att visa *hur* fotbollen tog plats i det Finlandssvenska samhället.

Idrottshistorikern Torbjörn Andersson har i flera publikationer studerat fotbollens historia i Sverige.⁵ De olika studierna utgår inte bara från ett historiskt perspektiv, utan problematiserar också vilken roll olika idrotter hade i olika tid-och-rum-kontexter. Det finns idag ett ökat fotbollsintresse i Finland.⁶ Historiskt har denna idrott inte varit lika populär eller betydelsefull för den finska identiteten som ishockey eller boboll (fi. pesäpallo) som ibland kallas Finlands nationalidrott.⁷ Mina exempel presenterar en mångfald av referenser till fotboll i svenskspråkigt arkivmaterial. Av materialet jag gått igenom kommer jag att göra nedslag tryckta alster ur dagspress från åren 1895, 1896, 1915 och 1937. I den sistnämnda referensen beskrivs fotbollsmatcher från 1900-talets första decennium och refererar till en fotbollskrönika från 1909. Innehållsmässigt är resultaten tematiserade i klass, genus, nostalgi och gruppidentitet.

Bakgrund och material

Diskussioner om pressfriheten och dess roll i det nordiska samhället började ta fart i slutet av 1800-talet.⁸ Spridning av information var inte okontroversiellt, och Finlands politiska situation präglades av utvecklingen i Stockholm. Gunilla Lundström påpekar i boken *Den svenska pressens historia* att "Sveriges officiella linje var att inte på något vis stöta sig med Tsarrysland och det var illa nog att Stockholm fungerade som bas för en hel del underjordisk tidningsutgivning, avsedd för läsare i Finland".⁹ Finlands äldsta tidningar var och är

5 Torbjörn Andersson "Swedish Football Hooliganism 1900–39". *Soccer & Society* 2(1) (2001) s. 1–18; Torbjörn Andersson *Kung Fotboll: Den Svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950* (Malmö, 2002); Torbjörn Andersson *Spela fotboll bondjävlar! En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talet. Del 1. Helsingborg, Landskrona, Malmö, Listerlandet, Växjö och Göteborg* (Stockholm, 2011); Torbjörn Andersson *Spela fotboll bondjävlar! En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talet. Del 2. Degerfors, Åtvidaberg, Södertälje, Stockholm och Umeå* (Stockholm, 2016).

6 En anledning är att Finland 2019 kvalificerade sig till EM (turneringen genomfördes 2021 på grund av coronaviruspandemin) för första gången i finska fotbollens historia.

7 >https://www.superpeis.fi/site/assets/files/1209/pesa_pallon_pelisa_a_nno_t.pdf<; ><https://www.peis.fi/kilpailu/pelisaannot/>< (20/5 2020).

8 Birgit Peterson "Tidningar som industri och parti (1880–1897)", i: Karl Erik Gustafsson & Per Rydén (red.) *Den svenska pressens historia II. Åren då allting hände (1830–1897)* (Stockholm, 2001) s. 296.

9 Lundström "En värld i rubriker och bilder (1897–1919)", i: Karl Erik Gustafsson, & Per

svenskspråkiga. *Åbo Underrättelser* etablerades 1824 och är den äldsta tidning som fortfarande utkommer. *Vasabladet* utkom för första gången 1856 och *Hufvudstadsbladet* 1864.¹⁰ Pressens utveckling på finsk mark liknade den i andra länder. Utifrån en amerikansk kontext som liknar den finländska påpekar Michael Oriard att ”fotboll’s formative years were also a golden age of print, an era when more newspapers and periodicals reached more people and a wider range of readers than in any time before”.¹¹

Pressens position i Finland under 1800-talet och det tidiga 1900-talet var komplicerad på grund av den politiska situationen och restriktionerna från den ryska statsapparaten. Lars-Folke Landgrén påpekar att det fanns tryckfrihet i Finland under 1800-talet, under en kort period, mellan 1865–1867, och att tryckfrihetslagen trädde i kraft först när Finland blev ett självständigt land 1919.¹² Tidningar som utkom i Finland, på både finska och svenska, balanserade runt den ryska censuren under många decennier. Den finländska tidningspressens etablering som ”den tredje statsmakten vid sidan av regeringen och parlamentet skedde sålunda delvis redan på 1800-talet. På 1800-talet utvecklades dagspressen i Finland till en viktig aktör i samhället, speciellt på politikens fält”.¹³

I de nordiska länderna har man historiskt, kommunicerat, konstruerat och upprätthållit kollektiva identiteter genom olika idrottsformer.¹⁴ Historia kan betraktas som en slags dialog med det förflutna som bygger och upprätthåller identiteter. På så sätt kan historia analyseras som en sammansättning selektiva element vilka skapar en viss bild av det förflutna, som kommer till användning när nutiden uttolkas.¹⁵ Sporten och dess historia har alltså blivit en del av det finlandssvenska identitetsbygget.¹⁶

Historiska omständigheter har inneburit att det svenska språket fortfarande har en komplicerad men central roll i det finska samhället. Det står inte utanför som ett externt element, utan är snarare en del av en finsk identitet.¹⁷

Rydén (red.) *Den svenska pressens historia III Det moderna Sveriges spegel (1897–1945)* (Stockholm, 2001) s. 39–40.

10 <https://medialandscapes.org/country/finland/media/print> (29/04 2020).

11 Oriard (1993) s. xix.

12 Lars-Folke Landgrén ”Den finländska tidningspressen som samhällsspegel under 1900-talet”. *Historisk Tidskrift för Finland* (2017) s. 288.

13 Landgrén (2017) s. 286.

14 Stejskal (1954); Johan Norberg ”A Mutual Dependency: Nordic Sports Organizations and the State”, i: Henrik Meinander & J.A. Mangan (red.) *The Nordic World. Sport in Society* (London, Portland, 1998); Bäckman (2018); Isak Lidström *Heja Persson! Samisk triumfi i Vasaloppet* (Malmö, 2018).

15 Hayden *White Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe* (Baltimore & London, 1972); David Loventhal *The past is a foreign country. Revisited* (2015); Katarzyna Herd ”We can make new history here”. *Rituals of producing history in Swedish football club* (Lund, 2018).

16 Ulrika Wolf-Knuts ”Coping Mechanisms among the Finland-Swedes”, *Folklore* 124:1 (2013) s. 23; Ulrika Wolf-Knuts ”Den mångbottnade identiteten”, i: Krister Ståhlberg (red.) *Finlandssvensk identitet och kultur* (Åbo, 1995).

17 Bland annat folkloristen Karin Sandell har undersökt hat kopplat till finlandssvenskar. Se Karin Sandell: ”Gay clowns, pigs and traitors: an emotion analysis of online hate speech

I början av 1900-talet lydde Finland under rysk överhöghet, men med viss autonomi och med vissa rättigheter. Den svenskspråkiga befolkningen i Finland hade egna kanaler att kommunicera genom, såsom tidningar och tidskrifter, böcker, skolor, konst, litteratur och idrott.¹ Bilden av idrotten som förknippad med fysisk styrka, skolsystem, militärtjänst, patriotism, sundhetsprojekt och medborgarfostran, var stark i både Finland och Sverige. Förmedlingen av denna bild mellan Finland och Sverige är beroende av det svenska språket.

På 1880-talet stod Viktor Balck bakom tre volymer som introducerade olika idrotter för en svenskspråkig publik. Hans verk, som bar titeln *Illustrerad idrottsbok*, var kända i Finland. Även om IFK Helsingfors presenterade honom som ”den svenska idrottens fader” hade Balck också ett stort inflytande över finsk idrott.² En annan språklig koppling mellan idrottsrörelserna i Sverige och Finland yttrar sig i att idrottsföreningarna i Finland, som var aktiva i de svenskspråkiga delarna av Finland, hade aktivt utbyte med Sverige. Detta skedde bland annat via så kallade idrottsbrev skrivna till tidningar och tidskrifter i Sverige, exempelvis *Nordiskt Idrottslif* (1900–1920) och tidskriften *Kamraten* (1893–1911).

Fotboll har studerats på många olika sätt utifrån klass, plats och etnicitet. Torbjörn Andersson har bland annat gjort en studie om etniska klubbar i Sverige, däribland fotbollsklubben Assyriska.³ Fotbollskontexten erbjuder ett alternativt sätt att studera etniska eller språkliga minoriteter, vilket historikern Kausik Bandyopadhyay uttrycker så här:

... [football] has proved to be a perpetuating reflector of nationalism, race, ethnicity, religion, community of communal identity, gender and cultural specificity. Naturally, therefore, the game could become a complex representative of minorities’ status, especially in countries where minorities play a crucial role in political, social, cultural or economic life.⁴

Som Bandyopadhyay påpekar kan minoriteter ha en stark påverkan på en stats kultur, politik och ekonomi. Exempelen från den finlandssvenska pressen berättar om fotboll och en bredare sociala kontext samtidigt. Svenskspråkig press

i Finland introducerade många nya idéer, exempelvis nya idrotter, till Finland. Här kan nämnas att *Hufvudstadsbladet* introducerade fotbollsregler i Finland

directed at the Swedish-speaking population in Finland”, i: *Folklore – electronic Journal of Folklore* 74 (2018) s. 25–50.

1 Wolf-Knuts (2013) s.18–19.

2 Balck var aktiv i Olympiska kommittén och arbetade bl.a. för att bjuda in Finland till olympiska spelen, även om det var en del av Ryssland. (Ingmar Björkman *Idrottsföreningen Kamraterna r.f. – 100 år för Finlands idrott 100 vuotta Suomen urheilun hyväksi* (Helsingfors, 1997) s. 18).

3 Torbjörn Andersson “Immigrant teams in Sweden and the case of Assyriska FF”, i: *Soccer & Society* (2009) s. 398–417.

4 Kausik Bandyopadhyay “Introduction: minorities and the global game”, i: *Soccer & Society* (2009) s. 697.

för första gången på 1870-talet.⁵

Arkivmaterialet som behandlas här är hämtat från olika mindre arkiv i Finland och Finska Riksarkivets digitala samlingar. Materialet innehåller tyvärr stora luckor. Källor från Brage Pressarkiv, till exempel, visar diskussioner om idrottsplatser, fokuserar på några utvalda städer (som till exempel Mariehamn, Lovisa, Helsingfors) och utelämnar andra. Ibland finns det i arkiven uppehåll så långa som fyra, fem år mellan idrottsnyheterna. Idrott och olika lagsporter blev båda viktiga under sent 1800-tal, men betraktades samtidigt som triviala. Utöver Brages pressarkiv i Helsingfors används Idrottsmuseets i Helsingfors samlingar och IFK Helsingfors eget arkiv.⁶

Historikern Samuel Edquist menar att själva ordet "historia" kan förstås på två sätt, som "dels det förflutna i sig själv, dels beskrivningar av detta förflutna".⁷ Edquist påpekar vidare att det finns en skillnad mellan "å ena sidan strävan att beskriva det förflutna så sant eller rimligt som möjligt, och å andra sidan det förflutnas funktion för att skapa känslor och identifikation".⁸ De valda exemplen innehåller mer än bara resultat, statistik, spelteknik och dylikt. Med detta sagt bör det påpekas att det är svårt att hitta texter om fotboll som inte innehåller någonting extra utöver det sportsliga. Fotboll tycks lämpa sig väl i bredare berättelser där olika samhällsfrågor kommenteras. Klass, yrke, olika värderingar, genus, nationalitet, etnicitet och ålder är bara några aspekter som syns i berättelserna om fotboll, spelare, tränare och idrottsplatser. För att analysera detta "kollage" av material, kommer jag således att dra nytta av en kombination av olika teoribildningar. Detta för att dels kunna beskriva hur fotbollen blev tillskriven mening och användes inom olika samhällskontexter i Svenskfinland under tidsperioden, dels hur fotbollen fick olika funktioner i den finlandssvenska kontexten.

Metod och teoretiskt ramverk

Jag riktar fokus på själva texten, genom tematiseringar av berättelser och analys av skribenters berättandetekniker. Stil, ironi, humor och användning av olika slags referenser ligger till grund för ett fenomen (som fotboll) i en läsbar kontext. Litteraturvetaren Michael Oriard visar i sin studie hur fotboll (amerikansk fotboll) etablerades och hur sporten blev tillskriven en viss kulturell symbolik. Detta skedde med hjälp av olika medier som radio, filmer och dagspress.⁹ Etnologen Fredrik Nilsson påpekar att "[s]kärivor och pussel är

5 ><https://www.urheilunkirjo.com/suomen-futishistoria.html>< (10/5 2020).

6 Forskaren kunde inte besöka arkivet i Mariehamn eller i Jakobstad pga. covid-19-pandemin i 2020.

7 Samuel Edquist "De enskilda arkiven i historisk kontext", i: Charlotte Hagström & Anna Ketola (red.) *Enskilda Arkiv* (Lund, 2018) s. 24.

8 Edquist (2018) s. 24.

9 Michael Oriard *Reading Football: How the Popular Press Created An American Spectacle* (Chapel Hill and London, 1993); Michael Oriard *King Football: Sort and Spectacle in the Golden Age of Radio and Newsreels, Movies and Magazines, the Weekly and the Daily Press* (Chapel

vanliga metaforer för kulturvetenskaplig forskning och tolkningsprocesser”.¹⁰ Tolkningsprocessen kan beskrivas med vad antropologen Axel Tjora kallar för ”den stegvis-deduktive induktive metoden”.¹¹ Metoden, också appliceras inom arkivforskning, beskriver Tjora som att den ”er induktivt empirisk drevet, avviker på ingen måte betydningen av teori, men står som en kontrast til forskning som er bevis- eller dokumentasjonsdrevet. (...) Den har en *kritisk* heller enn en *dogmatisk* holdning”.¹²

Analysen ger en inblick i vardagslivet, men materialet är samtidigt ett virrvarr av kommentarer, idéer, bilder och reportage. Å andra sidan avspeglar materialet hur man konstruerar, upprätthåller och kommunicerar sin identitet och sin vardag. Att som etnolog bedriva arkivstudier kan därför beskrivas som att ”fältarbete i det förflutna”.¹³ Det teoretiska ramverk som jag använder mig av utgår ifrån begreppen intersektionalitet,¹⁴ känslor¹⁵ och *coping-strategies* (hanteringsstrategier).¹⁶ Begreppen används för att diskutera dels hur skribenterna gjorde fotbollen kulturellt meningsbärande, dels hur fotbollskulturella kapital skapades. Det svenska språket kan sägas vara ett sådant intersektionellt kapital eller element. Beverley Skeggs, som baserar sin intersektionella forskning på Pierre Bourdieus begrepp *kulturellt kapital*¹⁷. Skeggs betraktar det kulturella kapitalet i ljuset av olika sociala aspekter som kan förminska eller förstärka det och sätter det i relation till hur olika sociala kategorier relaterar till varandra. Det betyder att om man exempelvis studerar klass så kan detta inte göras utan att sätta det i relation till andra intersektioner, så som exempelvis etnicitet. Genus och etnicitet är tvåsådana kategorier som är av vikt för den här artikeln.

Känslor eller *affektiva praktiker* som markör aktualiserar den position som fotbollen hade. Emotionella uttryck i fotbollen framträder på många olika plan, även i skriftligt material och berättelser med fokus på spelet.¹⁸ Emotionell investering och engagemang handlar om att bygga gruppidentitet på olika nivåer.¹⁹ Sara Ahmeds teori om konstruerade känslor²⁰ bidrar till tolkningen av vilken funktion fotboll hade. Olika kulturvetare som är inspirerade av Ahmed

---

Hill and London, 2001).

10 Fredrik Nilsson *I Rörelse. Politisk handling under 1800-talets första hälft* (Lund, 2000) s. 21.

11 Axel Tjora *Kvalitative forskningsmetoder i praxis* (Oslo, 2017) s. 17.

12 Tjora (2017) s. 21.

13 Gustavsson (2014) s. 25.

14 Beverley Skeggs *Formations of class and gender. Becoming respectable* (London, 2002); Beverley Skeggs *Class, Self, Culture* (London, 2004); Sven-Erik Klinkman, Blanka Henriksson & Andreas Häger *Föreställda finlandssvenskheter: Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland* (Helsingfors, 2017).

15 Sara Ahmed *The cultural politics of emotions* (Edinburgh, 2004).

16 Wolf-Knuts (1995) s. 1–24; Wolf-Knuts (2013) s. 15–27.

17 Pierre Bourdieu *Distinction* (London & New York 1984); Skeggs (2004) s. 17.

18 Herd (2018) s. 69–70.

19 Herd (2018) s. 145–149.

20 Ahmed (2004).

fokuserar på att studera praktiken och görandet och ser känslor som praktik.²¹ Av den analys som presenteras här framgår att fotbollen från början gav upphov till känslomässiga uttalanden som gjorde fotbollen möjlig. Sådana affektiva praktiker är kopplade till sociala kontexter och historiska ramverk. Affektiva praktiker kan betraktas som avgörande när betydelse skapas inom sociala ramar.²² Man kan prata om emotionellt kapital som tar sig uttryck genom reaktioner och etablerade affektiva praktiker.²³ Känslor eller affekter kan betraktas som ytterligare ett element i en intersektionell analys.²⁴

Fotbollens funktion kan relateras till olika så kallade *coping-strategies* (hanteringsstrategier). Hanteringsstrategier betraktas här som strategier vilka en grupp använder för att etablera och demonstrera identitet eller för att förhandla och förmedla en position genom användningen av olika symboler i en kontext av pågående sociopolitiska diskussioner.²⁵ Hanteringsstrategier utvecklas gradvis, beroende på deras funktion. Deras informella karaktär betyder att de präglas direkt av olika processer som pågår i samhället. Begreppet används här för att visa hur ett element (fotboll) kunde uppfattas som betydelsefullt för konstruktionen av en grupp. Samtidigt kan begreppet ”öppna upp” materialet och leta efter spår som signalerar fotbollens möjliga roller.

”Fotbollsspelande damer” från 1895

I den moderna fotbollen, som utvecklades på engelska skolor som Eton, fanns från början en kollektiv förståelse av sporten som något maskulint.²⁶ Samtidigt finns berättelser om kvinnor som spelade fotboll redan 1895. I en krönika från *Nya Pressen*, publicerad den 8 februari 1895 berättas det om ”senaste nyheten inom den engelska sportvärlden”.²⁷ Under rubriken ”Fotbollsspelande damer” kan man läsa om tjugotvå unga kvinnor ”hvaraf den äldsta är tjuogoåttio och den

yngsta fjorton år gammal”. Dessa hade bildat en fotbollsklubb och ”skall inom kort delta i en täfling”. Krönikan är kort och det mesta av texten fokuserar på vilka kläder kvinnorna hade på sig när de spelade: ”flanellskjortor och blåa

21 Jakob Löfgren ...*And Death proclaimed 'HAPPY HOGSWATCH TO ALL, AND TO ALL A GOOD NIGHT'**. *Intertext and Folklore in Discworld-fandom* (Åbo, 2018); Jón Þór Pétursson. *Intimate Food. Establishing Relationships within the Food Chain* (Reykjavík, 2020); Monique Sheer “Are Emotions a Kind of Practice? (And Is That What Makes Them Have a History?) A Bourdieuan Approach to Understanding Emotions”. *History and Theory* 51 (2012) s. 193–220.

22 Michael Oriard påpekar att utvecklingen av pressen i USA resulterade i etableringen av (den amerikanska) fotbollen. Spelet passade pressen som handen i handsken, med sitt överflöd av känslor, identitetsskapande praktiker och tävling (1993) s.62–70.

23 Margaret Wetherell *Affect and Emotion A new social science understanding* (Los Angeles and London, 2012) s. 102–119.

24 Wetherell (2012) s. 118.

25 Wolf-Knuts (2013).

26 Andersson (2002) s. 43–47.

27 ”Fotbollsspelande damer” (08/02 1895 *Nya Pressen* nr 36 s. 2) >[https://digi.kansalliskirjasto.fi/ \(14/3 2020\).](https://digi.kansalliskirjasto.fi/ (14/3 2020).)

knäbyxor samt röda stickade mössor”.²⁸ Skribenterna påpekar att de unga damerna var ”duktiga” och spelade ”i enlighet med de vanliga klubbreglerna”, dock inte längre än 60 minuter.

Krönikan var fri från uttalade värdeomdömen, även om den i dag kan tolkas som lätt nedlåtande i tonfall. ”Duktiga unga damer” försöker engagera sig i samma idrott som män, och skribenterna beskriver med en viss entusiasm deras klädstil. Krönikan beskriver inte alls hur damerna agerade på plan och namnet på klubben omnämns inte heller. De sista decennierna av 1800-talet var mycket händelserika; olika idrotter introducerades och många udda exempel på sporter och fysiska övningar, särskilt från England, presenterades i dagspressen. Som idrottshistorikern Torbjörn Andersson påpekar

var fotbollen [vid sekelskiftet] en ny företeelse som väckte både nyfikenhet och experimentlusta. Ett starkt ideologiskt maktcentrum i form av ett nationellt fotbollsförbund saknades alltså och detta innebar att ett visst kulturellt svängrum existerade. Den nystöpta fotbollskulturen hade ännu inte riktigt stelnat i sin manliga gjutform.²⁹

Av krönikorna kan man utläsa hur gränserna mellan acceptabelt och icke-acceptabelt skapades och många entusiastiskt skrivna texter visar att det fortfarande var en öppen fråga hur saker och ting skulle etableras. Fotboll, och andra bollsporter, betraktades som ett intressant experiment som skulle testas på olika sätt. I texten om ”duktiga unga damer” nämns dock en viktig person, Lady Florence Dixie, som pekas ut som den nya klubbens president. Lady Dixie har beskrivits som en aktivist och feminist, tillika British Ladies' Football Clubs president. Hon var engagerad i många sociala frågor.³⁰ Lady Dixie uttalade sig offentligt om mänskliga rättigheter och ville att kvinnor skulle ha samma friheter som män och pratade öppet om lagar som begränsade kvinnor.³¹ Lady Dixie engagerade sig också för idrotten. Krönikan i *Nya Pressen* publicerades på samma dag som en parodisk artikel i *Punch*.³² I artikeln drev man med damerna som inte kunde spela i kallt väder. I *Punch* skämtades det, men mer allmänt i pressen på den tiden kritiserades själva idén om damfotboll och många publikationer riktade sig mot fotbollsspelande damer.

Aktivister som Lady Florence Dixie betraktade idrott, däribland fotboll, som en arena där kvinnorna skulle kunna utöka sina friheter. Fotbollen skulle bistå med att implementera förändringar i samhället och göra kvinnligt engagemang i olika publika sfärer mer acceptabelt. Fotboll, som ett element i samhälslivet, betraktades som värdefullt och hade inflytande på andra sektorer. I

28 Fokus på kläder i krönikan påpekar att ”könet och själva kvinnligheten ofta ställs i förgrunden för representation” som Helena Tolvhed påpekar i sin analys av hur pressen framställde Ewy Rosqvist och Ursula Wirth (2015) s. 149.

29 Andersson (2002) s. 75

30 James F. Lee *The lady footballers: struggling to play in Victorian Britain* (London 2008) s. 27.

31 James F Lee (2008) s. 32.

32 *Punch* var en satirisk tidning som etablerades i 1841.

maj samma år publicerades en text i *Wasa Tidning* som också refererade till kvinnornas vilja att spela fotboll.³³ Under titeln "Öfverkultur" går skribenten igenom olika företeelser i livet i London. Krönikan börjar med ett tal från lord Salisbury, fortsätter med en uttalad tveksamhet mot vetenskapen och påminner läsaren om att man har gjort mycket för att lindra lidandet i samhället under de senaste hundra åren. Artikeln fortsätter med en kritik mot samtidsmoralen, som avslutningsvis mynnar ut i följande rader om kvinnor och fotboll:

Också i ungdomens lekar spåras en viss råhet. En noggrann statistik öfver de förolyckade eller sårade i fotbollspelet skulle afslöja en sällsam förvildning i denna lek. Och dock vilja kvinnorna göra denna lek till sin egen. Den första kvinliga fotbollsklubben är grundad i London och hade Marie Bebådelsedag sin första offentliga uppvisning mot inträdesafgift.³⁴

Till skillnad från krönikan i *Nya Pressen* presenterar skribenten på *Wasa Tidning* en moraliskt laddad berättelse, där fotboll och fotbollsspelande kvinnor beskrivs som ett problem i tiden och ett symptom på brister och oroande trender i samhället. Man kan utläsa en koppling mellan hur man använde fotbollen och debatten i olika samtida samhällsfrågor.³⁵

Så småningom växte motståndet mot kvinnligt engagemang snabbt, med fotboll som exempel, både i England och andra länder³⁶ och femininitet definierades med hjälp av vad som uppfattades som icke-feminint.³⁷ Till det sistnämnda hörde ett maskulint kodat spel som fotboll. Artikeln i *Wasa Tidning* signalerar en varning för råhet, våldsamma och oroande utvecklingstendenser i det moderniserade samhället. Att kvinnor spelade fotboll var ett faktum och det kunde alltså presenteras på olika sätt. Det vill säga, fotbollen blev en resurs i debatten om genus-laddade frågor,³⁸ även om den till slut spelade en mindre roll än man hade önskat sig.

Tara Brabazon påpekar att "[s]port has an organizing function in identity politics, configuring communities and enemies with great precision. It is also a site where rich community symbolism is not only created, but transmitted and reproduced".³⁹ Av de två exemplen framgår hur olika politiska meddelanden kunde formuleras i samband med att fotbollen introducerades. I fotbollen var gränserna flytande och slutresultatet var inte bestämt.⁴⁰ Även om båda texterna är korta och det är svårt att veta hur läsaren på 1890-talet skulle betrakta

33 "Öfverkultur" (29/05 1895 *Wasa Tidning* nr 122 s. 1), ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (15/3 2020).

34 "Öfverkultur" (29/05 1895 *Wasa Tidning* nr 122 s. 1), ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (15/3 2020).

35 Skeggs (2002) s.24.

36 Andersson (2002) s.76–77.

37 Skeggs (2004) s.59.

38 Skeggs (2004) s. 51–55.

39 Brabazon (2006) s.47.

40 Liknande diskussioner förs inom andra idrotter såsom cykling. Se till exempel Gränsløs: Cykelkulturer 4 (2014) ><https://journals.lub.lu.se/grl/issue/view/1899><

dem, visar de att olika viktiga samhällsfrågor och utvecklingstendenser diskuterades i den svenskspråkiga pressen i Finland med fotbollen som utgångspunkt. Damfotboll på den tiden hade kunnat etableras, men så blev inte fallet. Man kan dock konstatera att fotboll, som relativt ny idrott, var så pass känd och intressant att man kunde diskutera kvinnornas engagemang i samhället med fotbollen som exempel. Fotboll, användes för att inplacera kvinnlighet inom ett klassystem.⁴¹ Tidiga budskap om damfotboll, som refererades i dagspressen, visar hur identiteter i anslutning till idrotten började utformas i relation till andra samhällsfrågor.⁴² I sin formativa fas var fotbollen öppen för utforskandet av olika slags identiteter.

”Ty gifves det i hela universum ett ädlare spel än fotbollspelet? Ingalunda, ingalunda!” –en match i Lovisa

Man kan konstatera att den svenskspråkiga pressen tidigt skriver om fotboll, tidigare än den finskspråkiga, och att texterna förekommer i olika former. I en krönika publicerad 1915 i tidningen *Östra Nyland* beskriver en skribent en fotbollsmatch mellan Tor från Lovisa och ett lag bestående av ”fotsparkare från härvarande högre akademi”.⁴³ Skribenten uttrycker sin beundran och kärlek för fotbollen. Sådana emotionella texter lyser annars med sin frånvaro i materialet. Längre texter, krönikor från matcher och debattinlägg framträder dock efter 1900. Under 1910-talet publiceras även finskspråkiga texter som jämför fotboll med andra idrotter, och ofta lyfter man fram olika brister som fotbollen har. Det påpekas också att finska idrottstraditioner grundar sig i annat än fotboll, som därmed framstår som något främmande.⁴⁴ Den mest positiva text jag hittat kommer från en liten stad i östra Svenskfinland, Lovisa. Texten innehåller ett mycket emotionellt omdöme om sporten:

Ty gifves det i hela universum ett ädlare spel än fotbollspelet? Ingalunda, ingalunda! Eller kan på vår syndiga planet finnas en mer upplyftande sport än just fotbollspelet? Ingalunda, ingalunda! Eller gifves det någon kristen själ på jordens vida rund, som ej skulle värdera, högakta och älska det ädla bollspelet? Ingalunda, ingalunda! Jag kommer så innerligt väl ihåg den glädje jag erfor för par veckor sedan, då ett stort slag stod mellan gymnastik- och idrottsföreningen Tor och ett lag fotsparkare från härvarande högre akademi.⁴⁵

41 Wolf-Knuts (2013).

42 Wolf-Knuts (2013) s.16.

43 ”Krönika” (05/06 1915 *Östra Nyland* nr 42 s. 2) ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (13/3 2020).

44 I texten från den finska idrottstidningen skriver man att skidåkning är en finsk nationalsport och ligger före fotboll eller löpning ”Yhä vielä yliopistourheilusta” 25/02 1915 *Suomen Urheilulehti* nr 22 s. 5–7 ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (23/5 2020). I texten från 1913 beskriver man pesäpallo (boboll) som en bättre sport än fotboll ”Arvostelua” (04/12 1913 *Suomen Urheilulehti* nr 9–11 s. 73–75 ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (23/5 2020).

45 ”Krönika” (05.06.1915 *Östra Nyland* nr 42 s. 2) ><https://digi.kansalliskirjasto.fi>< (13/3 2020).

Lovisa Tor grundades 1909 som en idrottsförening.⁴⁶ I artiklar i *Östra Nyland* förekommer texter som handlar om föreningens förflutna. I texter från 1937 förekommer rubriker som "Fotbollen är numro ett" och "Fotbollen på fram-marsch i Lovisa".⁴⁷ I en artikel från 1937 skriver man kort om magister Smeds som deltog i grundandet av Tor 1909. Smeds:

införde genast fotboll på programmet men senare dog intresset ut och bobollen trädde istället. (...) Det är först under de senaste tio åren som fotbollen åter har börjat fånga de aktivas intresse och nu är bobollen i sin tur nästan död.⁴⁸

Idag har Tor ingen fotbollssektion men är aktiv inom exempelvis friidrott, innebandy och badminton.⁴⁹ Från 1915 finns det en del krönikor om olika matcher mellan till exempel Tor och Kotka IFK eller Akilles från Borgå samt en krönika om en årsfest från 1919.⁵⁰ Olika rivaliteter visar sig vara mer baserade på ort än på språk⁵¹. Det framstår ändå som klart att det är svenskspråkiga källor som kommunicerar idrottens ställning i Lovisa, inklusive fotbollen.

Signaturen Pelle, författare till den känsloladdade krönikan, skriver att alla årstider har sina sporter och att våren märks med "sparkboll" som är känd under namnet fotboll. Han beskriver båda lagen i matchen med ironi och humor:

Tors deltagare utmärkte sig för sina resliga gestalter, tjocka vador och skägg kring öfre läppen, medan i skollaget fanns små puttefnaskar och endast en, säger en, individ med förhoppningsfulla fjun kring öfre munvinkeln. Dessutom fanns i det förra laget tvänne gentlemän från det gamla Englands kust, den ena gift och fader till en massa barn, den andra ogift men förbannadt kär. (...) Vidare hade Torlaget den fördelen, att kommenderas af idrotternas generalissimus å orten, en man fullt jämförlig med Hindenburg, den där generalen, som skall liksom klockarfar allting bestyra, medan puttefnaskarnas hjältemodiga skara anfördes af alla deltagare i gemen. Vi finna således å ena sidan ålder, styrka, skägg, tjocka vador och korta byxor, medan däremot det lilla skollaget representerade, ungdom, skönhet, mod och skolflickornas beundran.⁵²

Till slut vann Tor med 5–2 över skollaget. Krönikan avslutas med jubel och med en reflektion över att skribenten, som var en fridens man, lärde sig spar-

46 ><https://tor.fi/sv/om-foreningen/> (25/5 2020).

47 "Fotbollen på fram-marsch i Lovisa" (24/4 1937, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965).

48 "Fotbollen är numro ett" (24/4 1937, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965).

49 <https://tor.fi/sv/>

50 "Tors 10-års fest" (13/12 1919, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965); "Fotbollsmatchen" (25/08 1915, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965); "Fotbollsmatchen i Borgå" (11/08 1915, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965); "En spännande fotbollmatch" (14/07 1915, Östra Nyland, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965).

51 Ulrika Wolf-Knuts påpekar att begreppet 'finlandssvensk' blev populariserat och etablerat på 1920-talet Wolf-Knuts (2013) s. 20.

52 "Krönika" (05.06.1915 Östra Nyland nr 42 s. 2) ><https://digi.kansalliskirjasto.fi> (13/3 2020).

ka. Han avslutar med att konstatera att han, efter att ha sett matchen, inte kan sluta sparka på saker. Texten är överdriven i sin stil. Inledningsvis understryks beundran inför sporten, därpå följer en humoristisk beskrivning av båda lagen. Skribenten avslutar med tre utrop: ”Spark! Spark! Spark!” Detta kan jämföras med amerikanska krönikor. Krönikor om olika matcher (inom amerikansk fotboll) blev längre, mer detaljerade, och etablerade en stil som liknade rapporterar nyheter genom berättelser snarare än fakta.⁵³ Krönikan från Lovisa följer ett likartat mönster.

Om man ser på Pelles beskrivning intersektionellt, kan man konstatera att han beskriver olika detaljer kring spelarnas ålder och sociala position.⁵⁴ Tors spelare presenteras som äldre, erfarna och med bra position i livet. Skribenten betonar vikten av en spelledare i Tor och beskriver honom som ”generalissimus” och anger hans sociala position. Etnicitet kommer också fram i krönikan som en form av kulturellt kapital, då två män från England tillhör Tors vinnarlag. Publiken består av unga, hoppfulla studenter och ”skolflickor”. Med en ironisk stil beskrivs hur flickorna jublade när ”puttefnaskarna” gjorde mål. Detta anknyter till vad Diana Mulinari och Paulina de los Reyes påpekar gällande en intersektionell länk mellan olika sociala kategorier och makt: ”Den simultana effekten av kön, klass och etniska/”ras”-strukturer är en central komponent i maktens konstituering”.⁵⁵

Krönikan låter de två lagen representera olika samhällspositioner och social ojämlighet. I krönikan definieras männen utifrån sociala faktorer som ålder, familj och utbildningsgrad, vilket också påverkar deras spelstil och förmåga. Spelet slutar i jubel från alla håll, inklusive från skribenten, ”brackor, venstergåinnor, högergåinnor, parkvakter” och ”mukobissarna” – ett begrepp som beskriver Tors spelare. ”Bisse” är ett dialektalt ord från södra Finland. Det kan betyda en gammal eller gift gubbe, alternativt en illa omtyckt gubbe, och ibland en kaxig person.⁵⁶ ”Venster”- och ”högergåinnor” tolkar jag som att de refererar till politiska sympatier. Nedvärderande termer, som ”brackor”, ”venster”- och ”högergåinnor” beskriver åskådarna och visar ett spektrum av politiska och sociala sammanhang som kan uttryckas när matchen beskrivs. Av detta framgår att idrott kunde användas som bakgrund till sociala observationer och som scen för diskussionen om olika sociala klasser. Skribenten ordnar världen med utgångspunkt i fotbollen och presenterar den som en möjlig strategi för att inrama andra sociala aspekter.⁵⁷ Fotbollen ger utrymme för att diskutera aktuella samhällsfrågor.

53 Oriard (1993) s. 73–78.

54 I sin analys av amerikansk fotboll påpekar Michael Oriard att tidningarna under sent 1880-tal beskrev en publik utan gränser: äldre, unga, kvinnor, miljonärer, olika klasser minglande på samma plats (1993) s. 97.

55 Diana Mulinari & Paulina de los Reyes *Intersektionalitet* (Lund, 2004) s.7

56 Institutet för de inhemska språken, månadens dialektord ”bisse”, 1/12 2016 (28/5 2020).

57 Wolf-Knuts (2013) s. 17, 24.

Alla närvarande grupper beskrivs med en viss ironi. Hela sammanhanget kan tolkas som udda när man tänker på de färgglada beskrivningarna av spelarna och beskrivningen av publiken som klassmässigt blandad men samtidigt enig i sin uppskattning av fotbollens förenande funktion. Jag tolkar scenen som att skribenten ser potentialen i hur jämlikhet kan skapas under en match, och blir ett forum där alla klasser kommer samman. Samtidigt finns det ett stråk av humoristisk beundran inför att en sådan lek kan attrahera så många olika personer. Man skulle eventuellt kunna tolka texten som ett uttryck för ironi, och då är det inte självklart huruvida skribenten tycker om fotboll eller försöker håna den. En aspekt står emellertid kvar, nämligen att fotbollens kulturella kapital byggdes på känslor och affektiva praktiker, oavsett om skribenten avsett att vara ironiskt eller inte.⁵⁸

Skribenterna använder ett finskt ord i sin text: "eläköön", vilket kan översättas till "länge leve". Annars förekommer inga referenser till finsk- eller svenskspråkighet. Folkloristen Sven-Erik Klinkmann påpekar att de "svenskspråkiga kretsarna i Finland hade under ståndssamhällets tid ett, med tanke på de två språkgruppernas storlek i landet vid den tiden, opropotionellt stort inflytande politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt".⁵⁹ År 1915 var språkdebatten ännu på tapeten i Finland och själva begreppet "finlandssvensk" var inte väletablerat.⁶⁰ Skribenten inkluderade ändå det finska språket, vilket plötsligt gör att texten hamnar i ett mer komplext sammanhang. Man kan se det mot bakgrund att texten är skriven 1915, två år innan Finlands självständighet (och mitt under första världskriget). Mot den bakgrunden kan man tolka texten i ljuset av en positiv samling över klass- och språkgränserna. En kollektiv gemenskap är oftast laddad med olika känslor.⁶¹ Jag är dock mer benägen att tolka det finska "eläköön" i krönikan som ett till element i en intersektionell komposition. Entusiasmen som finns i krönikan bygger upp fotbollen som en positiv kraft som åstadkommer ett "affektivt möte".⁶² Texten förklarar på sätt och vis fotbollens värde för läsaren, då fotbollen kopplar ihop känslor med en fysisk aktivitet. Det är svårt att säga hur stor roll fotbollen hade i Lovisa, men av texterna från arkivet framgår att man såg ett visst kulturellt kapital i spelet och att det kunde användas för att gestalta identiteter och frambringa affektiva möten över klassgränserna.

58 Wetherell (2012) s. 112–116.

59 Sven-Erik Klinkmann "Svenskatalande bättre folk" – mellan ironi, stereotyp och humor", i Sven-Erik Klinkmann, Blanka Hendriksson & Andreas Häger (red.) *Föreställda Finlands-svenskheter* (Helsingfors, 2017) s. 303.

60 Wolf-Knuts (2013) Klinkmann (2017) s. 29–56.

61 Ehn (1999) s. 67.

62 Ahmed (2004) s. 52–53.

Fotboll i Jakobstad för 30 år sedan – Jakobstad vs. Hunterfield (1937)

Slutligen ska jag ta upp en artikel från Jakobstad. I en text i *Jakobstads tidning* från 1937 ges en nostalgisk tillbakablick på fotbollens födelse i Jakobstad, en fotbollstökig hamnstad i svenska Österbotten. Skribenten börjar med att påpeka att samtidens (1930-talet) spelare kanske inte skulle klara av pressen att spela en match direkt efter en lång uppvärmning, två matcher efter varandra eller en match som skulle pågå i fyra timmar. Vidare förklarar skribenten att han hittat notiser från 1907 som visar på att fotbollsintresset i Jakobstad växte snabbt under detta år:

På hösten nämnda år synes intresset för fotboll ha skjutit fart och många matchen utkämpades. Kontakten med Vasa och Gamlakarleby, med vilka städer vi i fortsättningen haft så livliga fotbollsförbindelser, hade synbarligen icke då ännu nåtts. Jakobstads Idrottsförening, som till en början var ensam om att idka fotboll härstädes, spelade i främsta rummet mot besättningsmän på i hamnen liggande fartyg. Då – liksom också långt senare – kunde bland de engelska sjögästarna finnas verkliga ”fotbollshajar”, som ingalunda gingo av för hackor, och fotbollens pionärer i Jakobstad såsom på många andra orter i vårt land fingo minsann erfara, att fotbollen i England varit nationalidrotten framom all annan sport. Sjomännen utgingo nämligen oftast som segrare ur bataljerna.⁶³

Besättningsmän kom från ångaren Hunterfield och matchen slutade med seger för Hunterfields med 5–1 och skribenten refererar till äldre notiser:

Den engelska segern hade, enligt referatet i ”Jakobstad”, helt säkert blivit större, om ej jakobstadsbornas målvakt Easton (som bekant även han engelsman och den förste, som intresserade jakobstadsborna för fotboll) räddat många kritiska situationer.⁶⁴

I arkivmaterialet dyker det upp ett namn på en person som introducerade fotbollen i Jakobstad. George Wylie Easton var en skotsk affärsman och idrottare som kom till Jakobstad 1903 och jobbade i olika städer i Finland fram till 1939. Under sin tid i Finland introducerade han fotbollen i Jakobstad och var själv en aktiv spelare.⁶⁵ Easton verkar ha haft samma status som till exempel Robert Carrick Jr. i Sverige. Carrick bidrog till fotbollens etablering i Gefle IF i slutet av 1800-talet.⁶⁶ Man ser ett mönster i historiebruket kring fotbollsklubbar, när någon grundare, ”founding father”, dyker upp. Av detta mönster kan man utläsa

63 ”Fotboll i Jakobstad för 30 år sedan” Brage Pressarkiv, Band 668T, Jakobstad Idrott 1910–1955.

64 ”Fotboll i Jakobstad för 30 år sedan” Brage Pressarkiv, Band 668T, Jakobstad Idrott 1910–1955

65 Lautela, Yrjö; Wallén, Göran (2007). *Rakas jalkapallo*. 30–31, 212–213. ISBN 978-951-851-068-3

66 ><https://www.gefleiffotboll.se/om-gefle-if/historik/> (16/6 2020).

något om fotbollens spridning från England till de nordiska länderna. Idrotten kom som export tillsammans med män som var intresserade av fotboll och som redan var välbekanta med sporten och dess regler. Man kan argumentera för att ett fåtal personer med fotbollsintresse inte skulle ha kunnat lämna ett så stort avtryck, om sporten inte redan hade haft något kulturellt kapital, någon form av värde, som kunde implementeras i Finland. I krönikan står även följande: "Publiken var talrik, 'trots att spelet är så nytt på vår ort, att det ej ännu hunnit bliva samma "nationalsport", som överallt annorstädes där spelet idkas', konstaterade ortstidningen".⁶⁷

Det visar sig i krönikan att det i Jakobstad snabbt anordnades en fotbollsturnering med matcher mot lag bestående av brittiska sjömän. Bland annat anordnades en match mot besättningen på den engelska ångbåten Ness, där ett lag från Jakobstad segrade med 3–0. Skribenten beskriver en match till mot Hunterfield som slutade olyckligt för Jakobstadsborna. Det blev förlust med 0–8, och krönikören konstaterar att jakobstadsborna kände "ilska" över att hemmalaget inte kunde besegra engelsmännen. Krönikan avslutas med en notis om en match i oktober 1937 mellan pojkar från folkskolan och samskolan. Den matchen spelades mellan klockan 10 och 13, enligt gammalt manér men dömdes ut av skribenten som "ointressant".⁶⁸ Skribenten konstaterar att det kanske slutade med 0–0, och nollor är inte så intressanta. Istället för de sportliga elementen, blir den affektiva praktiken och befolkningens engagemang viktigt i texten. Skribenten vill visa att fotboll i Jakobstad redan från början var en lockande kontext som väckte känslor. Samtidigt tyder skribentens ointresse för skolpojksmatchen att han anser att den matchen inte var så mycket att engagera sig i, vilket dels visar att det fanns en nostalgisk blick på svunna fotbollsmatcher (kring 1907), dels att skribenten undrar vart sporten är på väg någonstans.

På 1930-talet har fotbollen redan en stark position och Jakobstad hade ett starkt lag i IF Drott (etablerat 1921). En hamnstad som Jakobstad hade internationella förbindelser som bidrog till att nya idéer och sporter introducerades. Fotboll var inte bara ett fysiskt spel. Det kom med ett paket av engelsk klasskultur, industriell revolution, global handel och ett specifikt värdesystem när det gäller fysik och rörelse. Det aktualiserade också estetiska frågor om spelets stil, spelarnas utseende och publikens engagemang. Bourdieu påpekar att det finns många olika element som påverkar hur, när och varför människor får smak för en sport.⁶⁹ Smaken är kopplad till fotbollens position i samhället. I krönikan från 1937 beskriver man ett äldre samhälle. Texten är en nostalgisk

67 "Fotboll i Jakobstad för 30 år sedan" Brage Pressarkiv, Band 668T, Jakobstad Idrott 1910–1955.

68 "Fotboll i Jakobstad för 30 år sedan", Brage Pressarkiv, Band 668T, Jakobstad Idrott 1910–1955.

69 Pierre Bourdieu "Sport and social Class. Theory and methods" *Social Science Information* 17(6) (London & Beverly Hills, 1978) s. 820.

beskrivning av ett samhälle som ännu kunde lära sig fotbollsspelet och hitta användning för den nya sporten. Den nostalgiska blicken blev användbar i fotboll och resulterade i många publikationer som fokuserade på de gamla goda tiderna.⁷⁰ År 1937 använde man matcherna från 1907 för att visa hur snabbt man i Jakobstad kunde attrahera publiken och visa känslomässigt engagemang för sporten. Det är inte en klassisk nostalgi som längtar efter gamla goda tider.⁷¹ Snarare relaterar skribenten samtidens (1930-talets) verklighet till processer ur det förflutna. Historikern David Lowenthal påpekar:

The past renders the present recognizable. Its traces on the ground and in our minds let us make sense of current scenes. Without past experience, no sight or sound would mean anything; we perceive only what we are accustomed to. Features and patterns become such because we share their history.⁷²

Krönikan refererar till styrka, viljan att spela och den regionala stoltheten. Folk samlades kring spelet och upplevde ett emotionellt engagemang. Detta emotionella engagemang användes (och används) för att konstruera bilden av ett lokalt samhälle och lokala identiteter. Av krönikan kan man utläsa hur känslor aktualiseras i samband med fotbollen och bidrar till att konstruera en identitet. Känslor gör kontexten betydelsefull.⁷³ Texten visar hur spelet etablerades rent praktiskt – med matcher mot engelsmännen som visade hur man skulle göra. Texten är också ett exempel på hur det praktiska och det emotionella kommunicerades till en bredare publik. Det framgår att fotboll, känslor och lokal identitet kopplades ihop i Jakobstad redan under 1910-talet. Den nostalgiska blicken påminner också om moderna supportrar och en strävan efter en äkta fotboll som resurs i konstruktionen av en gruppidentitet.⁷⁴ Vidare kan man konstatera att jakobstadspressen var snabb att fånga fotbollens vi-mot-dem-känsla, koppla känslan till lokalpatriotism och lyfta fram den nya idrottens betydelse internationellt.

Sammanfattande slutsats

Från 1890-talet framskyftar fotbollen i olika publikationer, genom små vittsar, matchkrönikor, lokala nyheter och i kritiska texter. Materialet som här presenterats kommer från den svenskspråkiga pressen i små och stora städer såsom Helsingfors, Åbo, Jakobstad, Vasa och Lovisa. Häri framträder en mångfald av kontexter där fotboll bidrog till samtidens samhällsdiskussioner. Det framgår också att fotbollen tidigt tillskrevs och användes som kulturellt kapital i (Svensk)finland. Fotbollsivern framträdde i både stora och små orter.

⁷⁰ Se till exempel Olle Fonsell *Med Grönvitt till division I* (Mariehamn 1977); Alsjö, Martin & Gunnar Persson 100 år med allsvensk fotboll (Västerås, 2011).

⁷¹ Lowenthal (2015) s. 31.

⁷² Lowenthal (2015) s. 86.

⁷³ Ahmed (2004).

⁷⁴ Se också Glaser (2015) s. 294–298.

Undersökningen av olika artiklar visar hur olika utvecklingslinjer påverkade samhället. Fotbollen var en av dem. Fotbollen blev en förmedlare av utveckling, en seriös lek, som kunde anpassas till olika syften. Fotbollens dubbelsidiga karaktär (seriös och lekfull) har utvecklats sedan dess.

Fotbollen existerade inte bara i det kollektiva minnet i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Fotbollen blev också ett aktivt element i det finlandssvenska samhället med en egen funktion. De svenskspråkiga källorna visar att sporten lämnade ett kulturellt avtryck redan under förra sekelskiftet och, för att återkoppla till Barthes, ackumulerade ett kulturellt kapital som var användbart på olika sätt. Reportagen uttrycker och förmedlar frågor om klass, genus, utbildning, plats och tid. Vidare visar undersökningsresultaten att (den finlandssvenska) identiteten inte var passiv i förhållande till fotbollen. Fotbollen, som kultur, hjälpte till att bygga en ram för det lokala samhället och den lokala identiteten. Artiklar om fotboll blev en scen, från vilken man diskuterade och skapade kopplingar till frågor om genus, klass, arbetsliv, lokalpatriotism, internationella kopplingar, idrottens betydelse, smak och nostalgi. Genom att arbeta med en mångfald av arkivmaterial har jag visat att man kan se hur spelet existerade och tog plats i det finlandssvenska samhället. Trots avsaknaden av långa fotbollskrönikor kan man se hur spelet existerade, kritiserades och beundrades i den svenskspråkiga delen av det finska samhället.

Man kan konstatera att vi i dagens samhälle fortfarande diskuterar samma saker om fotboll och med hjälp av fotboll. Tara Brabazon liknar spelet vid populärkulturen som står i centrum av livet.⁷⁵ Rollen som fotbollen har och (och har haft) kan vara svårfångad på grund av att den är en så viktig del av vardagen. Som Brabazon uttrycker det: "While sport is trivial, it has a powerful symbolic significance and consequence".⁷⁶

---

75 Brabazon (2006) s. 41.

76 Brabazon (2006) s. 35.

Litteratur och källor

- Ahmed, Sara. (2004). *The cultural politics of emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Andersson, Torbjörn. (2001). "Swedish Football Hooliganism 1900 – 39". *Soccer & Society* 2(1), s.1–18. DOI: 10.1080/714004833.
- Andersson, Torbjörn. (2014). *Kung Fotboll: Den Svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*. Malmö: ARX Förlag.
- Andersson, Torbjörn. (2009). "Immigrant teams in Sweden and the case of Assyriska FF". *Soccer & Society* 10 (3–4), s.398–417 DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/14660970902771456>.
- Andersson, Torbjörn. (2011). *Spela fotboll bondjävlar! En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talet. Del 1. Helsingborg, Landskrona, Malmö, Listerlandet, Växjö och Göteborg*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Andersson, Torbjörn. (2016). *Spela fotboll bondjävlar! En studie av svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talet. Del 2. Degerfors, Åtvidaberg, Södertälje, Stockholm och Umeå*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Andersson, Torbjörn. (2019). *Den döende bandyn? En säregen historia om svensk natur, nationalism och nostalgi*. Malmö: Arx Förlag.
- Alsjö, Martin & Gunnar Persson (2011). *100 år med allsvensk fotboll*. Västerås: Idrottsförlaget i samarbete med Canal+.
- Bandyopadhyay, Kausik. (2009). "Introduction: minorities and the global game". *Soccer & Society* 10 (6), s.697–703. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14660970903239917>
- Barthes, Roland. (2007). *What is sport?* New Haven and London: Yale University Press.
- Brabazon, Tara. (2006). *Playing on the Periphery. Sport, Identity and Memory*. London and New York: Routledge.
- Bourdieu, Pierre. (1978). "Sport and social Class. Theory and methods". *Social Science Information* 17 (6), s.819–840. SAGE London and Beverly Hills, <https://doi.org/10.1177/053901847801700603>.
- Edquist, Samuel. (2018). Den enskilda arkiven i historisk kontext. I *Enskilda Arkiv* Charlotte Hagström, Anna Ketola (red), s. 15–30. Lund: Studentlitteratur AB.
- Ehn, Billy. (1999). Etnicitet: symbolisk konstruktion av gemenskap. I *Kultur och Erfarenhetet. Aktuella teman i svensk etnologi*. Billy Ehn (red.), s.65–94. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Fonsell, Olle (1977). *Med Grönvitt till division I. En bok om IFK Mariehamn*. Mariehamn: Ålands Tidnings-Tryckeri AB.

- Glaser, Joakim. (2015). *Fotboll från Mielke till Merkel. Kontinuitet, brott och förändring i supporterkultur i östra Tyskland*. Malmö: Arx Förlag.
- Gustavsson, Karin. (2014). *Expeditioner i det förflutna. Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början*. Nordiska museets förlag: Stockholm.
- Hellspong, Mats. (2013). *Stadion och Zinkensdamm. Stockholms idrottspublik under två sekler*. Stockholmia Förlag: Stockholm.
- Herd, Katarzyna. (2018). "We can make new history here". *Rituals of producing history in Swedish football clubs*. Lund: Lund Studies in Arts and Cultural Sciences.
- Klinkmann, Sven-Erik. (2017). "Om finlandssvenska identiteter, intersektioner och hanteringsstrategier". I *Föreställda finlandssvenskheter: Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*, Klinkmann, Sven-Erik, Blanka Henriksson & Andreas Häger (red.), s. 29–56. Helsingfors: SLS.
- Klinkmann, Sven-Erik. (2017). "'Svenska talande bättre folk' – mellan ironi, stereotyper och humor". I Klinkmann, Sven-Erik, Blanka Henriksson & Andreas Häger (red.) *Föreställda finlandssvenskheter: Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland*, s. 301–328. Helsingfors: SLS.
- Lautela, Yrjö & Wallén, Göran. (2007). *Rakas jalkapallo*. 30–31, 212–213. ISBN 978-951-851-068-3
- Landgrén, Lars-Folke. (2017). "Den finländska tidningspressen som samhällspegel under 1900-talet". I *Historisk Tidskrift för Finland* 102 (2), s. 286–294. Doi: <https://journal.fi/htf/article/view/66925>
- Lee, James F. 2008. *The lady footballers: struggling to play in Victorian Britain*. London: Routledge. ISBN 041542609X.
- Lidström, Isak. 2018. *Heja Persson! Samisk triumf i Vasaloppet*. Malmö: Arx Förlag.
- Lowenthal, David. (2015). *The Past is a Foreign Country. Revisited*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lundström, Gunilla. (2001). "En värld i rubriker och bilder (1897–1919)". Karl Erik Gustafsson, Per Rydén (red.) *Den svenska pressens historia III Det moderna Sveriges spegel (1897–1945)*. Ekerlids Förlag, Stockholm.
- Löfgren, Jakob. 2018. "...And Death proclaimed 'HAPPY HOGSWATCH TO ALL, AND TO ALL A GOOD NIGHT'*". *Intertext and Folklore in Discworld-fandom*. Åbo: Åbo Akademi University.
- Marander-Eklund, Lena. 2014. *Att vara hemma och fru. En studie av kvinnligt liv i 1950-talets Finland*. Svenska Litteratursällskapet i Finland: Helsingfors.
- Mulinari, Diana & de los Reyes, Paulina. (2005) *Intersktionalitet*. Lund: Liber
- Meinander, Henrik. (1998). "Prologue: Nordic History, Society and Sport". I *The Nordic World. Sport in Society*. Ed. Henrik Meinander & J.A. Mangan. London, Portland: Frank Cass, pp. 1–10.

- Norberg, Johan R. (1998). "A Mutual Dependency: Nordic Sports Organizations and the State". I *The Nordic World. Sport in Society*. Henrik Meinander & J.A. Mangan (red.), s.115–135. London, Portland: Frank Cass.
- Nilsson, Fredrik. (2000). *I Rörelse, Politisk handling under 1800-talets första hälft*. Lund: Nordic Academic Press.
- Oriard, Michael. (1993). *Reading Football. How the Popular Press Created An American Spectacle*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press.
- Oriard, Michael. (2001). *King Football: Sport and Spectacle in the Golden Age of Radio and Newsreels, Movies and Magazines, the Weekly and the Daily Press*. Chapel Hill : University of North Carolina Press.
- Peterson, Birgit. (2001). "Tidningar som industri och parti (1880–1897)" 236–342. Karl Erik Gustafsson Per Rydén. 2001. *Den svenska pressens historia II. Åren då allting hände (1830–1897)*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Pfister, Gertrud & Stacey Pope. (2018). *Female Football Players and Fans Intruding into a Man's World*. Palgrave MacMillan, <https://doi.org/10.1057/978-1-137-59025-1>.
- Sandell, Karin. (2018). "Gay clowns, pigs and traitors: an emotion analysis of online hate speech directed at the Swedish-speaking population in Finland". *Folklore- -electronic Journal of Folklore* 74, s.25–50, <https://doi.org/10.7592/FEJF2018.74.sandell>.
- Sjöblom, Kenth. (2007). Alkupertkut. I Lautela Yrjö et.al. (red.) *Rakas jalkapallo, Sata vuotta suomalaista jalkapalloa* s.19–39. Kustannusosakeyhtiö Teos: Helsingfors.
- Skeggs, Beverley. (2002). *Formations of class and gender. Becoming respectable*; SAGE Publications, <http://dx.doi.org.ludwig.lub.lu.se/10.4135/9781446217597>.
- Skeggs, Beverley. (2004). *Class, Self, Culture*. Routledge Taylor & Francis Group. London and New York.
- Stjeskal, Maximilian. (1954). *Folklig idrott*. Åbo: Åbo Akademi.
- Tjora, Axel. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praxis. 3rd. edition*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Tolvhed, Helena. (2015). *På Damsida. Femininitet, motstånd och makt i svensk idrott 1920 – 1900*. Göteborg, Stockholm: Makadam Förlag.
- Wetherell, Margaret. (2012). *Affect and Emotion. A New Social Science Understanding*. Los Angeles and London: Sage Publications.
- White, Hayden. (1973). *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Wolf-Knuts, Ulrika. (1995). "Den mångbottnade identiteten. I Finlandssvensk identitet och kultur". Ed. Krister Stålberg. Forskningsprojektet "Finlandssvenska kulturindikatorer" Rapport 5, s.1–24. Åbo: Åbo Akademi.

Wolf-Knuts, Ulrika (2013). "Coping Mechanisms among the Finland-Swedes". I *Folklore, -electronic Journal of Folklore* 124(1), s. 15–27, DOI: 10.1080/0015587X.2013.722304
 75 år för Finlands Idrott. 1972. Idrottsföreningen Kamratterns r.f. Helsingfors.

Källor

Brage Pressarkiv, Band 668T, Jakobstad Idrott 1910–1955.
 Nya Pressen 1895, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.
 Nya Pressen 1897, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.
Football. Directory of Mark Twain's maxims, quotations, and various opinions.
 The (New York) World, 18 november 1900, s.3 <http://www.twainquotes.com/Football.html>.
 Suomen Urheilulehti 1915, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.
 Suomen Urheilulehti 1913, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.
 Wasa Tidning 1895, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>.
 Östra Nyland 1915, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965.
 Östra Nyland 1915 <https://digi.kansalliskirjasto.fi>
 Östra Nyland 1919, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965.
 Östra Nyland 1934, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965.
 Östra Nyland 1937, Brage Pressarkiv, band 834T Lovisa Idrott 1910–1965.
 Åbo Underrättelser 1896, <http://digi.kansallisarkisto.fi>.